

7 *Beasmeniai sakiniai ir beasmeniškumo sąvoka*

Axel Holvoet, Artūras Judžentis

7.1. Įvadinės pastabos

Beasmenio sakinio sąvoka yra nevienareikšmė. Beasmeniais vadinami ne tik sakiniai, bet ir (visų pirma) veiksmažodžiai. Beasmeniai veiksmažodžiai neturi asmens kategorijos, kitaip sakant, neskiria asmens formų¹. Beasmenių sakinių ir beasmenių veiksmažodžių sąvokos turi bendrų bruožų, tačiau visiškai sutapti negali. Sintaksinė beasmeniškumo samprata siejama su veiksnio (arba bent jau „tikrojo“ veiksnio, žr. toliau) nebuvimu sakinyje². Sintaksiškai beasmeniais laikomi veiksmažodžiai, neatveriantys pozicijos veiksnio vardininkui³ (su kuriuo yra derinami⁴), – jie negali sudaryti tokių junginių kaip *aš einu, tu eini* ir pan. Kita vertus, net

¹ Plg. Jašinskaitė in: Ulvydas, red. (1971: 213t); Ambrazas, red. (1994: 315t); Morkūnas, par. (1999: 82–83). Aldonos Paulauskienės nuomone, beasmenius veiksmažodžius nuo asmeninių skiria ne kaitybinė forma, o semantika ir ją atitinkantis sakinio modelis (plg. 1994: 304).

² Beasmenio sakinio sąvoka lietuvių kalbotyroje nuo seno grindžiama veiksnio nebuvimu sakinyje (plg. Javnis 1908–1916: 17; Jablonskis 1911/1957: 444, 485; 1922/1957: 404; Balčikonis 1982: 137; Balkevičius 1961: 163; 1963: 138; iš dalies Dumašiūtė in: Ulvydas, red., 1976: 610; Katkuvienė 1979: 39; Sirtautas, Grenda 1988: 24; Ambrazas in: Ambrazas, red., 1994: 572; Sližienė in: Ambrazas, red., 1994: 604, 616); Morkūnas, par., 1999: 83). Tik kai kuriuose veikaluose sakinio beasmeniškumas siejamas su tariniu einančių veiksmažodžių asmens kategorija: beasmenius sakinius sudaro beasmeniai ar beasmeniškai vartojami veiksmažodžiai (iš dalies Dumašiūtė in: Ulvydas, red., 1976: 610; Labutis ²⁰⁰²: 127–128; Balkevičius 1998: 123), sakinio funkcinė struktūra (Valeckienė 1998: 70) ir iš dalies sintaksine sandara – tarpusavio sąsajos ryšiu (Ambrazas, red., 1994: 572; Morkūnas, par., 1999: 83).

³ Tik su veiksnio vardininko (ir jį pakeičiančių žodžių formų) nebuvimu sakinyje beasmenius sakinius sieja Jablonskis (1911/1957 442, 444; 1922/1957: 404); Dumašiūtė in: Ulvydas, red. (1976: 610); Katkuvienė (1979: 39); Sirtautas, Grenda (1988: 24); Sližienė in: Ambrazas, red. (1994: 604, 616); iš esmės ir Ambrazas, red. (1994: 572); Morkūnas, par. (1999: 83).

⁴ Sintaksinį veiksnio ir tarinio ryšį lietuvių kalbotyroje įprasta vadinti derinimu (Balkevičius 1963: 127t; Sirtautas 1978: 48t; Sirtautas, Grenda 1988: 86t, Ambrazas, red., 1994: 480; Morkūnas, par., 1999: 156) ar formų koreliavimu (koreliacija) (Ambrazas, red., 1994: 478; Labutis ²⁰⁰²: 260). Apie naują gramatikai teikiamą derinimo sampratą žr. Holvoet, Judžentis (2003a: 18t).

ir veiksnio vardininko poziciją atveriantys veiksmažodžiai nebūtinai yra asmenuojami: jeigu šią poziciją gali užimti tik ne žmogų žymintis vardažodis, tai tokio veiksmažodžio 1-ojo ir 2-ojo asmens formos taip pat nebus vartojamos arba bus vartojamos labai retai.

Paminėti dalykai bus detaliau nagrinėjami šiame straipsnyje. Iš pradžių svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad beasmeniškumo sąvoka nėra griežtai apibrėžta. Toliau aptariami bent du pagrindiniai jos vartojimo būdai. Iškelsime klausimą, ar prasminga terminu *beasmenis* vadinti iš esmės skirtingus reiškinius, ir pasiūlysimė jo vartoseną tiksliau apibrėžti.

7.2. Beasmeniškumas ir veiksnio pozicija

Beasmeniškumo samprata šiek tiek priklauso nuo aprašomos kalbos struktūros. Kalbose, kuriose veiksnio pozicija visada turi būti užimta, beasmeniškumas su veiksnio nebuvimu taip griežtai nesisemas. Pavyzdžiui, beasmeniu pagal anglišką tradiciją galėtų būti laikomas toks sakiny:

(1) *It's raining.*

Šis sakiny ypatingas tuo, kad veiksnio pozicijos jame negali užimti niekas kitas, tik įvardis *it*. Toks veiksnys suvokiamas kaip netikras (angliškai *dummy subject*), nes jis veikiausiai neišreiškia jokio predikato argumento⁵. Anglų kalbos sakinio struktūra yra tokia, kad asmenuojamasis veiksmažodis jame privalo turėti bent formalų veiksnį, todėl (1) sakinyje šią sintaksinę poziciją užima netikrasis veiksnys. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad (1) sakiniui pritaikyta beasmeniškumo samprata labiau apibūdina predikatą, o ne su juo sudarytą sakinį. Sintaksiškai (atsiribojant nuo klausimo, kas gali užimti veiksnio poziciją) šis sakiny yra visai toks pat kaip sakiniai su tikruoju veiksnium.

Lietuvių kalbos sakinyje veiksnio pozicija nebūtinai turi būti užimta. Lietuviškame (1) sakinio atitikmenyje ir kituose sakiniuo-

⁵ Plg. Matthews (1997: 171).

se su gamtos reiškinius žyminčiais predikatais ji paprastai būna tuščia⁶:

(2) *Lyja.*

Tokie sakiniai leidžia suvokti, kodėl lietuvių kalbos gramatikose beasmeniškumas (nors ir ne visai nuosekliai) siejamas su neužimta veiksnio pozicija⁷. Beasmeniu (2) sakinytis laikomas ne dėl predikato reikšmės, o todėl, kad neturi veiksnio. Panašiai interpretuojamas ir (3) sakinytis:

(3) *Be perstojo purškia.*

Veiksmažodis *purkšti* apskritai nelaikomas beasmeniu, nors galima skirti kelias jo reikšmes ir teigti, kad vartojamas tam tikra reikšme jis yra beasmenis⁸. Toks sprendimas atrodo visai priimtinas: vartojamas reikšme 'smulkiai lynoti' šis veiksmažodis pritampa prie meteorologinius reiškinius žyminčių veiksmažodžių, kuriuos galima laikyti beasmeniais vien dėl reikšmės⁹. Tačiau esama ir sudėtingesnių atvejų. Palyginkime:

(4) *Tėtis krato bulves iš maišo.*

(5) *Važiuojant nelygiu keliu keleivius smarkiai kratė.*

(6) *Vaikai mėto žaislus po visą kambarį.*

(7) *Pakilus vėjui, valtyje mus pradėjo mėtyti ten ir atgal.*

Panašių porų galima parinkti ir daugiau. Visus sakinius sudaro tranzityviniai, dažniausiai žmogaus atliekamus veiksmus reiškiantys veiksmažodžiai. Tačiau (5), (7) sakiniuose joks veikėjas neišvardijamas: galima teigti, kad aprašomus procesus sukelia gamtos dėsniai. Aiškiai nesuvokiant procesų sukėlėjų, pasakymus *keleivius krato*,

⁶ Pavyzdžiui, Nijolės Sližienės nuomone, beasmeniams veiksmažodžiams subjekto vardininkas nereikalingas; veiksmažodžiai *lyja, sninga, aušta, griaudžia* ir pan. jos laikomi nevalentingaisiais, arba avalentiniais (Sližienė 1986: 69t; Sližienė in: Ambrasas, red., 1994: 588, 604).

⁷ Plg. 2 išnašą.

⁸ Kaip tik taip pasielgta *Lietuvių kalbos žodyno* ir *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno* autorių (*sub voce*).

⁹ Plg. Sližienė in: Ambrasas, red. (1994: 605); Paulauskienė (1994: 303).

keleivius mēto būtų galima apibrėžti kaip būsenos predikatus (galininku žymimi būsenos patyrėjai), tačiau sakydami, kad veiksmažodžiai *kratyti*, *mėtyti* gali reikšti ir veiksmus, ir būsenas, pripažintume, kad jie turi po dvi skirtingas reikšmes. Juk tais atvejais, kai vienas veiksmažodis gali reikšti ir būseną (*vanduo verda*), ir veiksmą (*verdu košę*), paprastai skiriamos atskiros leksinės reikšmės. Tik veiksmažodžių *kratyti*, *mėtyti* atveju apibrėžti skirtingas su „veiksmu“ ir su „būsena“ siejamas reikšmes atrodo kur kas sudėtingiau¹⁰. Tik vardininko veiksnio buvimu arba nebuvimu grindžiamas veiksmažodžio reikšmių skyrimas leksikografiniu požiūriu atrodytų gana dirbtinis. Vis dėlto derėtų skirti tokias veiksmažodžių *kratyti*, *mėtyti* ir pan. reikšmes, kurios neleistų jiems atverti veiksnio pozicijos, nes priešingu atveju (o būtent taip reikėtų suprasti *beasmenės vartosenos* sąvoką lietuvių kalbotyroje¹¹) reikėtų pripažinti, kad veiksmažodis, galintis atverti veiksnio poziciją, kartais vartojamas be eksplicitiškai išreikšto veiksnio¹².

Beasmenių sakinių apibrėžimuose slypintys prieštaravimai paprastai (bent jau lietuvių kalbos gramatikose) lieka nepastebėti.

¹⁰ Žodynuose tokiais atvejais atskiros reikšmės ir neskiriamos (plg. *Lietuvių kalbos žodyną* ir *Dabartinės lietuvių kalbos žodyną* (*2000), *sub voce*; Sližienė 1994: 358, 424). Šis sprendimas, viena vertus, yra realistiškas, nes būtų sunku tokias reikšmes apibrėžti. Antra vertus, kyla klausimas, kaip jį suderinti su valentingumo teorija. Mat sintaksinis valentingumas laikomas semantinio valentingumo atspindžiu (plg. Sližienė 1986: 65). Beasmenės vartosenos sąvokos taikymas veiksmažodžiams *kratyti*, *mėtyti* ir pan. reiškia, kad šie veiksmažodžiai gali būti ir vienvalenčiai, ir dvivalenčiai, ir trivalenčiai, plg.: „tas pats veiksmažodis, pavartotas skirtingomis reikšmėmis, gali turėti skirtingą valentingumą“ (ten pat. 67). Bet jeigu skirtingi valentingumo modeliai siejami su skirtingomis reikšmėmis, tai šias reikšmes būtina apibrėžti.

¹¹ Apie lietuvių kalbos asmeninių veiksmažodžių beasmenę vartoseną žr. Balčikonis (1982: 139); Jašinskaitė in: Ulvydas, red. (1971: 217–218); Ambrazas in: Ambrazas, red. (1994: 315–317); Paulauskienė (1994: 302); Morkūnas, par. (1999: 82–83).

¹² Vienu iš skiriamųjų beasmenių sakinių bruožų *Lietuvių kalbos gramatikoje* Zelmos Dumašiūtės laikomas jų tarinį atitinkančių formų negalėjimas būti siejamoms su subjekto vardininku (Dumašiūtė in: Ulvydas, red., 1976: 610). Pavyzdžiui, sakinys *Lauke lyja* laikomas beasmeniu, nes veiksmažodis *lyti* negali būti siejamas su veiksmiu. Formuluoatės „negali būti siejamas“ pasirinkimo motyvą nesunku nuspėti. Tarkime, nagrinėjant sakinį *Išėjo į parduotuvę* (atsakymas į klausimą: *Kur mama?*) svarbu paaiškinti, kodėl jis nelaikytinas beasmeniu, – juk jame veiksnio vardininkas neišreikštas. Atsakymas šiuo atveju paprastas: šis sakinytis nėra beasmenis, nes veiksmažodis *išėiti* GALI prisijungti veiksnio vardininką. Kita vertus, šioje gramatikoje beasmeniais laikomi sakiniai, kurių tariniu einantys veiksmažodžiai iš tikrųjų gali atverti veiksnio poziciją (žr. toliau). Išėina, kad veiksnio nebuvimas konkrečiame sakinyje laikomas negalėjimo būti siejamam su veiksnio vardininku požymiu...

Manytina, kad kalbant apie beasmenius veiksmažodžius (ir sakinius) dažnai turimi omenyje tokie prototipiniai beasmeniai veiksmažodžiai kaip *lyja, sninga, aušta*. Tai yra tie veiksmažodžiai, kurie daugelyje kalbų vartojami tik su netikraisiais veiksniais (plg. vok. *es regnet, es schneit, es tagt...*). Galima pagrįstai teigti, kad tokių veiksmažodžių reiškiamiems predikatams jokio išorinio argumento nereikia, nes sudėtinguose gamtos reiškiniuose, kuriuos jie įvardija, neįmanoma išskirti būsenos ar proceso ir jį patiriančio subjekto. Galimi argumentai jau slypi jų reikšmėje. Lingvistinėje literatūroje tokiais predikatais paremti sakiniai (panašiai kaip, pavyzdžiui, egzistenciniai sakiniai) dažnai siejami su Antono Marty įvestu tetinių teiginių (*thetische Urteile*), kuriems nebūdinga subjekto ir predikato dichotomija, tipu (kalbotyroje tetinių teiginių sąvoką išpopuliarino Mathesius 1929/1983, Kuroda 1972 ir kiti).

Ne visus beasmeniškai vartojamus veiksmažodžius galima priskirti ką tik minėtai prototipinių beasmenių veiksmažodžių grupei. Vos ėmus nagrinėti tokius beasmeniškai vartojamus veiksmažodžius kaip (*mane*) *krato*, (*mane*) *mėto* ir pan. prasideda sunkumai. Tai, kas pasakyta apie prototipinius beasmenius veiksmažodžius, šiems veiksmažodžiams sunkiai pritaikoma. Kaip galima teigti, kad jiems nereikia išorinio veiksnio einančio (tarkime, proceso sukėlėją ar būsenos patyrėją reiškiančio) argumento, jeigu daugeliu atvejų šis argumentas tiesiog privalo būti išreikštas, plg.: *šeimininkas krato šieną, arklys krato jojimą, klausytojai krato galvas* ir pan.?

Žinoma, negalima paneigti tam tikro šių veiksmažodžių „beasmenės vartosenos“ ir prototipinių beasmenių veiksmažodžių panašumo. Nelygiu keliu vežamas keleivis, kurį *krato*, patiriamos būsenos priežastis sieja ne su koku konkrečiu dalyku – keliu, arkliu, vežiku, vežimu ar pan., – o su visa nediferencijuota situacija, todėl jų ir neįvardija. Negalima teigti, kad sakiniuose su tokiais beasmeniškai vartojamais veiksmažodžiais glūdi koks nors numanomas, lengvai iš konteksto suvokiamas veiksnys, kurį nesunkiai būtų galima išreikšti. Iš esmės jis ir negali būti išreikštas. Visa tai tokius sakinius neabejotinai sieja su prototipiniais beasmeniais sakiniiais ir padeda mums suvokti, kokias situacijas nusako sakiniai su neišreikštu veiksniumi. Tačiau teigiant, kad visi be veiksnio varto-

jami veiksmažodžiai yra panašūs į prototipinius beasmenius veiksmažodžius, tik vengiama spręsti gramatikos ir leksikos santykio klausimą ir su juo susijusius prieštaravimus. Nusprendus, kad (5) ir (7) sakiniai neturi veiksnio vardininko, daroma prielaida, kad juose pavartoti veiksmažodžiai ir negali jo turėti¹³. Taip problema perkeliama iš gramatikos į leksikografiją: žodynininkai turėtų kaip nors paaiškinti, kuriais atvejais ir kodėl nagrinėjamieji veiksmažodžiai negali atverti veiksnio pozicijos. Tačiau žodynai problemos nesprenžia. Jie neskiria reikšmių, kurios leistų teigti, kad nagrinėjamiems veiksmažodžiams išorinis veiksnys nereikalingas. Užuoat mėginus tokias reikšmes apibrėžti, tik užsimenama apie beasmenę vartoseną¹⁴ ir problema vėl gražinama gramatikams... Taip susidaro užburtas ratas, iš kurio išeitį turėtų pasiūlyti arba leksikografai, arba gramatikai.

7.3. Nuliniai veiksniai

Kaip matome, nėra pagrindo teigti, kad (5) ir (7) sakinių veiksmažodžiai neatveria veiksnio pozicijos, nes jiems esą nereikia žymių būsenų sukėlėją reiškiančio išorinio argumento. Kita vertus, būsenos sukėlėjas neišreiškiamas, nes jį net sunku tiksliau įvardyti. Šių apibendrinimų pagrindu galima padaryti išvadą, kad veiksnio pozicija sakinyje būna neužimta tais atvejais, kai kalboje atsispindinti „naivioji pasaulėžiūra“ nereikalauja tiksliau nurodyti aprašomus reiškinius sukeliančių veiksmių. Sakydami, kad tokiais atvejais sakinyje turį nulinių veiksmių, turime omenyje, kad išreikšto veiksnio nėra, bet tai, ką žinome apie veiksmažodžio argumentų struktūrą ir jo sintaksines savybes, mus verčia jį postuliuoti. Sintaksinėje sakinių su nuliniu veiksmiu struktūroje išskiriama semantinės struktūros argumentą atitinkanti veiksnio pozicija, ta-

¹³ Kai kurie autoriai pripažįsta, kad beasmeniuose sakiniuose vartojami veiksmažodžiai iš tikrųjų dažnai gali būti ir asmeniniai, plg.: „Beasmenių sakinių tariniu dažnai eina ir tie beasmeniškai pavartoti veiksmažodžiai, kurie kitais atvejais turi asmeninę reikšmę ir visų trijų asmenų formas“ (Dumašiūtė in: Ulvydas, red., 1976: 610). Problema ta, kad „asmeninių“ ir „beasmeninių“ reikšmių leksikografai apibrėžti net nesisistengia.

¹⁴ Plg. *Lietuvių kalbos žodyną, sub voce*; Sližienė (1994: 358, 424).

čia fonologiškai šis veiksnyš neišreiškiamas. Nulinio veiksnio reikšmę apibendrintai galima nusakyti kaip ‘tam tikri aplinkos reiškiniai’.

Kuo šis sprendimas skiriasi nuo anksčiau kritikuoto, kad tokiuose sakiniuose kaip (5) ir (7) veiksnio išvis nėra, t. y. nėra net veiksnio pozicijos?

Pirma, nulinio veiksnio sąvoka leidžia išsiversti be minėtos fikcijos, esą tokių sakinių kaip (5) ir (7) veiksmažodžiai neatveria veiksnio pozicijos. Iš tikrųjų jie tokią poziciją atveria, tik ji (dėl kognityvinių priežasčių) lieka tuščia. Tai, kad veiksmažodžio atveriamą veiksnio poziciją gali būti neužimta, pripažįstama ir tradicinės gramatikos, tačiau tik kalbant apie numanomą veiksnį¹⁵. Turimi omenyje tokie atvejai, kai sakinyje praleidžiamas 3-iojo asmens įvardis, pvz.¹⁶:

- (8) *Vienatinė Šimonių dukrelė, užtai [Ø ir užaugo daili lyg lelija, visų mylima, visų globojama].*

Antrasis (8) sakinio dėmuo lietuvių kalbos gramatikų nelaikomas beasmeniu. Eliptiniu jis taip pat nelaikomas. Tai leidžia manyti, kad veiksnio pozicija šiame sakinyje laikoma užimta, nors ir nėra fonologinę išraišką turinčio 3-iojo asmens įvardžio. Žinoma, tarp numanomojo veiksnio ir (5), (7) sakiniuose postuluojuamo nulinio veiksnio esama tam tikrų skirtumų (skirtingai aiškinamos tuščios veiksnio pozicijos priežastys), tačiau svarbu viena: ir tradicinėse gramatikose pripažįstama, kad tokiam sakinyje kaip (8) veiksmažodis veiksnio poziciją atveria. Numanomasis veiksnyš neturi garsinės išraiškos, tačiau turi tam tikrą reikšmę. Tai būdinga ir nuliniam (5) ir (7) sakinių veiksniui; tačiau jo reikšmės nustatymo procedūra šiek tiek skiriasi.

Numanomojo veiksnio „reikšmė“ nustatoma iš konteksto, taip pat kaip asmeninių įvardžių. Todėl jį galima laikyti 3-iojo asmens

¹⁵ Užsienio literatūroje šis reiškinys žinomas kaip *pro-drop*. Kai kuriose kalbose šis reiškinys yra neįmanomas, nes veiksnio pozicija visada kuo nors turi būti užimta; tokios yra, pvz., anglų, vokiečių, prancūzų kalbos. Priežastis, dėl kurios šiose kalbose neleidžiamas *pro-drop*, yra tos pačios (t. y. struktūrinės), dėl kurių tokiuose sakiniuose kaip (1) vartojamas netikrasis veiksnyš (*dummy*).

¹⁶ Pavyzdys iš *Lietuvių kalbos gramatikos* (Ulvydas, red., 1976: 282).

įvardžių variantu ir vadinti anaforiniu nuliniu veiksniu. Toks anaforinis nulinis veiksnyys tam tikra prasme yra leksinis reiškinys¹⁷: jo „reikšmės“ (iš tikrųjų – referencija) visada sutampa su 3-iojo asmens įvardžių reikšmėmis. Pastovios reikšmės toks veiksnyys neturi. Jis yra nulinis anaforinio (t. y. turinčio tik referentinę funkciją, o ne reikšmę) leksinio vieneto variantas.

Nulinis (5) ir (7) sakinių veiksnyys nėra anaforinis, jo reikšmė nuo konteksto beveik nepriklauso. Šis neanaforinis nulinis veiksnyys įgyja pastovią semantinę interpretaciją ‘tam tikri aplinkos reiškiniai’ ir kontekstas gali tik nežymiai šią reikšmę patikslinti. Šiam veiksniui priskiriamos reikšmės negalima išreikšti jokia leksiniu vienetu. Nėra net žodžio, kuriuo tokį nulinį veiksnių būtų galima (kaip kad anaforinį nulinį veiksnių) pakeisti, todėl jis negali būti laikomas kokios nors leksemos nuliniu variantu. Šio nulinio veiksnio prigimtis iš esmės yra sintaksinė, jo reikšmė perteikiama pasitelkiant tam tikrą sintaksinę konstrukciją. Neužimta veiksmažodžio atveriamą veiksnio vardininko pozicija (tais atvejais, kai anaforinė jos interpretacija negalima, t. y. kai jos negali užimti įvardis *jis* arba *ji*) suponuoja tam tikrą (vienu žodžiu neišreiškiamą) prasminę veiksnio interpretaciją. Šis nulinis veiksnyys pagal prigimtį yra sintaksinis reiškinys¹⁸.

Antra, nulinio veiksnio sąvoką lengviau suderinti su beasmenio veiksmažodžio sąvoka. Pastaroji teisingai yra siejama su veiksnio vardininko buvimu ar nebuvimu¹⁹. Asmenuoti galima tik tokį veiksmažodį, kuris atveria poziciją veiksnio vardininkui: *aš sėdžiu, tu sėdi, jis sėdi*. Jeigu ši sąlyga nėra patenkinta, asmens opozicija neutralizuojama (žr. toliau apie struktūras be veiksnio vardininko). Kita vertus, svarbu pastebėti, kad tokie sakiniai kaip *sniegas sninga* turi veiksnio vardininką, o veiksmažodis *snigti* paprastai neasmenuojamas dėl kognityvinių priešasčių: *sniegas* nėra esybė, galinti save įvardyti „aš“, arba į kurią būtų dažnai kreipiamasi. Tais atve-

¹⁷ Žinoma, asmeninių įvardžių ir jų pakaitalų vartojimą lemianti anafora yra sintaksinis reiškinys (plg. Rosinas 1996: 20t).

¹⁸ Plg. Igorio Melčiuko pasiūlytą *sintaksinio nulio* sampratą (Mel’čuk 1974).

¹⁹ Daugiau apie tai žr. 7.1 skirsnį.

jais, kai gamtos reiškiniai personifikuojami, gali būti vartojamos ir juos reiškiančių veiksmažodžių 1-ojo bei 2-ojo asmens formos, plg.:

(9) *Rytoj vėl snigsiu, – pasakė sniegas.*

(10) *Kam tu, vėjau, viską užpustei?*

Tad ar iš tiesų veiksmažodžiai *snigti, pustyti* ir pan. yra beasmeniai? Paprastai vartojamos tik jų 3-iojo asmens formos, asmens opozicijų jos paprastai nesudaro. Vis dėlto galima pagrįstai teigti, kad formos *sninga, pusto* ir pan. tikrai yra 3-iojo asmens formos, o ne neutralizacijos rezultatas. Jos skiriasi nuo tokių formų kaip *reikia*: pastaroji nesudaro junginių su veiksnio vardininku (plg. *sniegas sninga, vėjas pusto* ir **jis reikia*). Jai 3-iojo asmens formos statusą galima priskirti tik sąlygiškai – remiantis dėsnium, kad ši forma savaime, kaip numanoma (*default*), pasirenkama tais atvejais, kai veiksmažodžio asmens opozicijai trūksta semantinio ir sintaksinio pagrindo.

7.4. Tautologiniai veiksniai

Anksčiau²⁰ užsiminta apie prototipiniais laikomus beasmenius veiksmažodžius *lyja, sninga, aušta* ir pan. Jais įvardijami sudėtingi aplinkos reiškiniai, kuriems analitiškai suvokti reikėtų kur kas subtilesnių priemonių nei kalbančiųjų pasaulėžiūra. Tokie predikatai laikomi avalenčiais – jie neatveria pozicijų išoriniams argumentams²¹. Įprasta subjekto ir predikato dichotomija sakiniams su šiais veiksmažodžiais negalioja, nes jie aplinkos reiškinius įvardija kaip vienalytę, neskaidžią visumą.

Visa tai nekelia didesnių abejonių. Galima pritarti ir teiginiui, kad su tokiais veiksmažodžiais vartojami veiksniai yra tautologiniai²², plg.: *lyja lietus, sninga sniegas, aušta aušra*.

²⁰ Žr. 7.2 skirsnį.

²¹ Plg. Sližienė (1986: 69t; Sližienė in: Ambrazas, red., 1994: 605).

²² Apie tautologinius, arba perteklinius, veiksnius žr. Katkuvienė (1979: 45); Sližienė (1986: 57; Sližienė in: Ambrazas, red., 1994: 605).

Net ir pripažįstant tautologinius veiksnius negalima paneigti, kad vis dėlto jie yra veiksniai. Visiškai suprantama, kad tokie junginiai kaip *realioji tikrovė* ar *potenciali galimybė* yra pleonastiniai, tačiau taip pat akivaizdu, kad juos sudaro ne vienas, o du žodžiai. Panašiai ir su „tautologiniu veiksniu“. Teiginiu, kad sakinio *Sniegas sninga* veiksnys yra tautologinis, apibūdinama jo reikšmė, o ne sintaksinė struktūra. Iš to, kad veiksnys yra tautologinis, negalima padaryti išvados, kad jo nėra. Redundancijos reiškinys kalboje visuotinai pripažįstamas: jeigu sakoma, kad tam tikras kalbos elementas yra perteklinis, tai reiškia, kad jį būtų galima praleisti nesumažinant teikiamos informacijos kiekio, o ne kad šio kalbos elemento nėra.

Tradicinė beasmenio sakinio samprata yra prieštaringa. Beasmeniu laikomas sakiny su veiksnio vardininko. Nenorint beasmeniais pripažinti ir sakinius su numanomu veiksniu (pavyzdžiui, (8) sakinį) apibrėžimas papildomas modaliniu veiksmožodžiu: beasmeniu laikomas toks sakiny, kurio veiksmožodis NEGALI būti siejamas su subjekto vardininku²³. Tačiau sakiniai su tautologiniu veiksniu (pavyzdžiui, *Sniegas sninga*) vis dėlto priskiriami prie beasmenių²⁴. Vadinasi, jų veiksnio vardininkas nelaikomas veiksnio vardininku arba manoma, kad veiksmožodis jo neprisijungia...

Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys į empirinės medžiagos ir teorijos santykį sprendžiant beasmenių sakinų problemą. Nulinis veiksnys (5) ir (7) sakiniuose yra tam tikras teorinis konstruktas. Fonologiškai jis neišreikštas ir postuluojuamas tik tam, kad žodynuose nurodomas veiksnio poziciją apimančias argumentų struktūras būtų galima suderinti su tuščia veiksnio vieta daugelyje kalboje vartojamų

²³ Plg. Dumašiūtė in: Ulvydas, red. (1976: 610). Vytauto Ambrazo *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* duotame beasmenių sakinų apibrėžime tiesiog įvardijamos abi galimybės: „Beasmeniais vadinami sakiniai, neturintys išreikšto ar iš veiksmožodžio formos numanomo veiksnio...“ (Ambrazas, red., 1994: 572). Panašiai beasmeniai sakiniai apibrėžiami ir *Lietuvių kalbos enciklopedijoje* (Morkūnas, par., 1999: 83).

²⁴ Plg.: „Nors ir turėdami asmeniniams būdingą išorinę formą, pagal savo vidinę struktūrą ir semantiką sakiniai su tautologiniu vardininku išlieka beasmeniai“ (Katkuvienė 1979: 45); „Tokie sakiniai išlaiko beasmenę reikšmę, nors sudaryti pagal asmeninių sakinų modelį“ (Sližienė in: Ambrazas, red., 1994: 605). Vytauto Sirtauto, priešingai, tokie sakiniai laikomi asmeniniais (plg. Sirtautas, Grenda 1988: 24–25).

(11) *Jonui reikia tavo pagalbos.*

(12) *Jam pagailo to vaiko.*

Šiais atvejais veiksnio vardininko nebuvimas nepriklauso nuo veiksmažodžių semantikos, nes panašios reikšmės veiksmažodžiai veiksnio vardininko poziciją atveria, plg.:

(13) *Jis gailėjosi to vaiko.*

Kai tokių panašios reikšmės veiksmažodžių su veiksnio vardininku lietuvių kalboje nėra, jų gali būti kitose kalbose, plg. lenkišką (11) sakinio atitikmenį:

(14) *Janek potrzebuje twojej pomocy.*

Gramatinė tokių sakinių kaip (11) ir (12) analizė kelia tam tikrų keblumų. Juose vartojamas naudininkas, kurį artimos reikšmės struktūrose atitinka veiksnio vardininkas (*jam pagailo : jis gailėjosi*). Vardininkui paprastai priskiriamas veiksnio statusas. Šis vardininkas yra prototipinis veiksnys, nes turi ne tik semantinius (atspindi pagrindinę sakinio temą ir reiškia asmenį, kuris patiria sakinyje aprašomą būseną), bet ir formaliuosius (morfosintaksinius) veiksnio požymius. Naudininko interpretacija yra probleminė: jo semantinės savybės panašios kaip ir atitinkamo vardininko, tačiau jis neturi formaliųjų veiksnio požymių. Ar jis vis dėlto laikytinas veiksmiu? Tokiais atvejais tenka rinktis, kas geriau: išplėsti veiksnio sampratą ir iš esmės paversti jį sakinio semantinės struktūros vienetu, ar laikytis morfosintaksinių kriterijų? Ankstesniame skyriuje (2.5) buvo pasiūlyta laikytis formaliųjų kriterijų, nes veiksnys tradiciškai suvokiamas kaip sintaksinės struktūros vienetas. Nesinorėtų nuo šios sampratos nukrypti. Veiksnio statuso priskyrimas kuriam nors veiksmažodžio argumentui neturėtų remtis vien tik jo semantika.

Be minėtų semantinio ir morfosintaksinio kriterijų, sakinio gramatinei interpretacijai svarbūs paradigminiai panašios reikšmės (ir sintaksinių savybių) struktūrų santykiai. Vis dėlto ir jie neleidžia vienareikšmiškai nustatyti naudininko statuso. Palyginkime:

- (15) *Jonui reikia tavo pagalbos.*
 (16) *Jonui reikalinga tavo pagalba.*
 (17) *Jonas reikalingas tavo pagalbos.*

Semantiniai linksniai šiuose sakiniuose visiškai atitinka vienas kitą (*reikia pagalbos* : *reikalingas pagalbos*, *Jonui reikia* : *Jonui reikalinga*). Nustačius kurio nors vieno (15) sakinyje pavartoto netiesioginio linksnio paradigminių santykių su atitinkamu (16) arba (17) sakinio linksniu, kitą galima susieti su šių sakinių vardininku. Taigi kiekvieną netiesioginį (15) sakinio linksnį pakankamai pagrįstai galima laikyti sintaksiškai lygiaverčiu veiksnio vardininkui. Iš jų naudinkas lyg ir geriau tinka veiksnio statusui – tokį išpūdį veikiausiai sukelia didesnis jo inherentinis temiškumas (*topicworthiness*)²⁵, tačiau ir šis argumentas yra semantinis, o ne sintaksinis.

Kita vertus, paradigminiai santykiai gana aiškiai rodo, kad veiksmožodis *reikėti* argumento pozicijos veiksnio vardininkui neatveria. Vardažodis, artimos reikšmės struktūrose einantis veiksniumi, (15) sakinyje žymimas netiesioginiu linksniu. Kaip minėta, nėra akivaizdu, kurį netiesioginį šio sakinio linksnį pagal argumento poziciją tapatinti su artimos reikšmės sakinių vardininku. Tačiau nuomonė, kad veiksmožodis *reikėti* atveria argumento poziciją veiksnio vardininkui, nors ši ir lieka tuščia, atmestina be jokių abejonių.

Paradigminiai vardininko santykiai su netiesioginiais linksniais dar aiškesni tais atvejais, kai intranzityvinio veiksmožodžio valdomą vardininką artimos reikšmės sakiniuose atitinka neapibrėžto kiekio arba neiginio kilmininkas, plg.:

- (18) *Tėvai dabar namie.*
 (19) *Tėvų dabar nėra namie.*

Ankstesniame šio rinkinio straipsnyje²⁶ iškelta mintis, kad sintaksinėmis savybėmis veiksnys nesiskiria nuo papildinio: abu juos su veiksmožodžiu sieja tas pats sintaksinis ryšys – valdymas. Veiksnys

²⁵ Dėl termino plg. Holvoet (2003b: 86).

²⁶ Žr. 2.1 skirsnį.

nuo papildinio skiriasi morfosintaksiniais rodikliais, jų tarpusavio santykį galima apibrėžti pagal vietą gramatinių funkcijų, arba linksnių, hierarchijoje. Ši hierarchija savo ruožtu atitinka tam tikrą semantinę hierarchiją, kurią galima sieti su nežymėta aktualiaja skaida²⁷. Vardažodžių hierarchiją galima nustatyti ne tik sakiniuose su veiksnio vardininku, bet ir tokiuose sakiniuose kaip (15). Aukščiausią poziciją linksnių hierarchijoje užimantis vardininkas nepriskiriamas nė vienam šio sakinio vardažodžiui, tačiau tam tikru veiksmiu, kad ir žemesnio lygmens, žemesnės gramatinių funkcijų pakopos, šiame sakinyje galima laikyti naudininką. Naudininko ir kilmininko santykis (15) sakinyje linksnių hierarchijos atžvilgiu panašus į vardininko ir galininko santykį (20) sakinyje, plg.:

(20) *Jonas užjautė vargšą vaiką.*

Klausimas, ar tokius naudininkus verta pripažinti veiksniais, jau aptartas anksčiau²⁸. Šiuo atveju jis neesminis: juk asmeniškumas tradiciškai siejamas tik su veiksnio vardininku, o ne su kitais linksniais. Todėl nepriklausomai nuo to, ar sakiniuose su veiksmažodžiu *reikėti* kurį nors vardažodį laikytume veiksmiu, ar ne, šis veiksmažodis negali skirti asmens kategorijos, nes neatveria veiksnio vardininko pozicijos. Net ir dirbtinai padarytų trūkstatų jo asmens formų **reikiu*, **reiki*, **reikiame*, **reikiate* nebūtų galima vartoti, nes šio veiksmažodžio sintaksinės savybės nenumato vietos jų vardininko veiksniams. Taigi veiksmažodis *reikėti* yra tikrasis beasmenis veiksmažodis: jo formos sutampa su asmeniinių veiksmažodžių 3-iojo asmens formomis, nes ir pastarosios, kaip nežymėtos, vartojamos asmens kategorijos neutralizacijos atvejais.

7.6. Konstrukcijos su predikatiniais būdvardžiais

Nuosekliai taikoma nulinio veiksnio samprata apima ir su jungtimi *būti* sudaromus sakinius. Jungtis atveria poziciją veiksnio var-

²⁷ Daugiau apie tai žr. Holvoet (2003b: 85–87).

²⁸ Žr. 2.6 skirsnį.

dininkui (pavyzdžiui, (21) ir (22) sakiniuose), tačiau ji gali būti neužimta (kaip (23) sakinyje²⁹):

(21) *Šis kraštas (yra) labai gražus.*

(22) *Čia viskas (yra) labai gražu.*

(23) *Čia (yra) labai gražu.*

Tokios interpretacijos negalima mechaniškai taikyti visoms veiksmažodžio *būti* konstrukcijoms su bevardės giminės būdvardžiais. Palyginkime:

(24) *Vilkas man nebaisus.*

(25) *Man baisu vilko.*

Jungtis, kaip įprasta, prisijungia predikatyvą ir vardininco veiksnį (24) sakinyje. Tačiau (25) sakinyje pavartoto kilmininko jungties valdomu laikyti negalima. Palyginkime:

(26) *Man čia niekas negražu.*

(27) **Man čia nieko negražu.*

Sakinys su kilmininku netaisyklingas: neapibrėžto kiekio ir neiginio kilmininkai su jungtimi negali būti vartojami. Tad kaip sintaksiškai paaiškinti (25) sakinyje pavartotą kilmininką? Atkreiptinas dėmesys, kad jis panašus į veiksmažodžio *bijoti* valdomą kilmininką:

(28) *Bijau vilko.*

Taigi (25) sakinyje pavartotą kilmininką galima laikyti papildiniu. Žinoma, tuomet jame pavartoto veiksmažodžio *būti* negalima laikyti jungtimi. Junginys (*yra*) *baisu*, *buvo baisu* ir pan. laikytinas vieną poziciją sakinyje užimančia konstrukcija, panašiai kaip beasmenis veiksmažodis – neatveriančia sintaksinės veiksnio vardinin-

²⁹ Tokius sakinius lietuvių kalbotyroje įprasta laikyti beasmeniais (Jablonskis 1911/1957: 463t; Balčikonis 1982: 139; Dumašiūtė in: Ulvydas, red., 1976: 618t; Sirtautas, Grenda 1988: 24), beasmeniais be subjekto naudininko (Balkevičius 1963: 141t) arba vardažodiniais beasmeniais be veiksnio pozicijos (Sližienė in: Ambrazas, red., 1994: 617).

ko pozicijos³⁰. Sintaksinė (25) sakinio sandara primena (12) sakinį. Tiesą sakant, ir pastarajame vietoj veiksmažodžio formos gali būti pavartota konstrukcija su neveiksmažodiniu predikatinium žodžiu *gaila*³¹, plg.:

(29) *Jam buvo gaila to vaiko.*

Kadangi be pagalbinio veiksmažodžio šis žodis dabartinėje kalboje nevartojamas, tai jį tikslinga laikyti ne predikatyvu, o perifrastinio veiksmažodžio, t. y. konstrukcijos, funkcionuojančios kaip analitinės veiksmažodžio formos, sudedamąja dalimi³². Panaši ir žodžio *baisu* funkcija (25) sakinyje. Iš tiesų, žodžių *baisu* ir *bijoti* sintaksinio vaidmens santykis (30) ir (31) sakiniuose yra visiškai toks pat kaip žodžių *gaila* ir *gailėti* (32) ir (33) sakiniuose, plg.:

(30) *Aš bijau vilko.*

(31) *Man baisu vilko.*

(32) *Jis gailėjo to vaiko.*

(33) *Jam buvo gaila to vaiko.*

³⁰ Galimas ir sakiny *Man čia viskas baisu*. Jis laikytinas jungties konstrukcija, kurioje būdvardis *baisu* derinamas su veiksniu *viskas*. Taigi žodis *baisu* vienais atvejais sakinyje elgiasi kaip įprasta būdvardžio bevardės giminės forma – eina predikatyvu, o kitais atvejais su pagalbiniu veiksmažodžiu *būti* sudaro perifrastines veiksmažodžių formas. Neaišku, kokią funkciją jis atlieka sakinyje *Man čia baisu*. Šį sakinį galima suvokti dvejopai: (i) ‘tai, kas mane šioje vietoje supa, man yra baisu, t. y. kelia baime’, arba (ii) ‘šioje vietoje jaučiu baime’. Abiejų reikšmių skirtumas nėra ryškus, bet sintaksiškai galimos dvi šio sakinio interpretacijos, nelygu su kuriuo sakiniu – *Man čia viskas baisu* ar *Man čia baisu vilko* – jis paradigmiskai gretinamas.

³¹ Žodžio *gaila* kalbos dalies statusas nėra visai aiškus. *Lietuvių kalbos žodyne* jis laikomas daiktavardžiu, beasmeniu veiksmažodžiu arba prievieksmiu (*sub voce*), *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* – prievieksmiu (¹2000, *sub voce*). Zelma Dumašiuūtė *Lietuvių kalbos gramatikoje* jį laiko daiktavardžiu (Ulvydas, red., 1976: 623–624), o Nijolė Sližienė *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* – prievieksmiu (Ambrazas, red., 1994: 618). Iš tikrųjų šį žodį tik sutartinai galima priskirti kokiam nors kalbos daliai. Tokiuose sakiniuose kaip *Gaila* (= *apgailęstautina*), *kad jis neatėjo* jis primena bevardės giminės būdvardžius, tačiau jis nevartojamas su vardininko veiksniais (plg. **Jo neatvykimas yra labai gaila*), todėl ir šiose konstrukcijose reikia išžvelgti tą patį beasmenį perifrastinį veiksmažodį *būti gaila*, pavartotą be įprasto naudininko (gailėsčio patyrėjas yra apibendrintas ir todėl neįvardytas). Čia naudinga atsižvelgti į žodžio *baisu* paralelę: dėl dvejetainio šio žodžio vartosenos nesiryžtame jo suskaidyti į du skirtingoms kalbos dalims priklausančius homonimus, todėl galėtume ir žodį *gaila* laikyti tik bevardės giminės formą turinčiu ir tik perifrastinio veiksmažodžio *būti gaila* sudėtyje vartojamu būdvardžiu. Sinchroniškai žiūrint žodis *gaila* neturi jokių daiktavardžio ar prievieksmio bruožų.

³² Sintaksiškai veiksmažodį *būti* šiuo atveju laikysime specifikatoriumi, žr. 1.4 skirsnį.

Taigi tradiciškai beasmeniais laikomi sakiniai su būdvardžių bevardės giminės formomis dažniausiai interpretuoti kaip jungties *būti* sudaromos struktūros su nuliniiais veiksniais. Kur kas rečiau būdvardžio bevardės giminės formos su veiksmažodžiu *būti* sudaro glaudesnes konstrukcijas, sakinyje turinčias veiksmažodinio junginio statusą (t. y. užimančias veiksmažodžio sintaksinę poziciją) ir panašiai kaip beasmeniai veiksmažodžiai neatveriančias veiksnio vardininko pozicijos. Kitaip sakant, tradiciškai beasmeniais laikomi su būdvardžių bevardės giminės formomis sudaryti sakiniai yra dviejų šiame straipsnyje skiriamų tipų – sakiniai su nuliniu veiksniu³³ (dažniausiai) arba sakiniai be veiksnio vardininko pozicijos³⁴ (retais atvejais).

7.7. Apibendrinimas

Palyginus 7.3 ir 7.5 skyriuose aptartus sakinius, išryškėja du pagrindiniai beasmenių sakinių tipai. Vienuose veiksmažodis atveria poziciją veiksnio vardininkui, nors ji lieka tuščia, kituose veiksmažodis tokios pozicijos neatveria. Beasmenių sakinių tipai ryškiai skiriasi paradigmniais santykiais. Tų pačių arba panašios reikšmės veiksmažodžių sudaromų asmeninių sakinių vardininką beasmeniuose sakiniuose atitinka arba nulinis veiksnys (7.3 skirsnyje aptartas tipas *Keleivius smarkiai kratė*), arba netiesioginis vardažodžio linksnis (7.5 skirsnyje aptartas tipas *Jam reikia pagalbos*). Kas šiuos tipus sieja?

Negalima paneigti, kad tam tikrų bendrų bruožų jie turi. Pavyzdžiui, abu beasmenių sakinių tipai negali prisijungti pusdalyvio sakinių, kurie vartojami tik sutampant šalutinio ir išreikštam pagrindinio sakinio veiksniui³⁵, plg.:

(34) **Keldamas bangas valtyje mus ėmė mėtyti ten ir atgal.*

(35) **Dirbdamas šį darbą reikia būti atsargiam.*

Būtų galima iškelti klausimą, ar šis reiškinys nėra bent iš dalies sąlygojamas morfologijos: bevardės giminės formų neturintis pusda-

³³ Žr. 7.3 skirsinį.

³⁴ Žr. 7.5 skirsinį.

³⁵ Plg. Ambrazas, red. (1994: 374).

lyvis negalėtų būti derinamas su neišreikštu veiksniu³⁶. Tačiau suvokiamas kaip sintaksinis ribojimas, jis galėtų paremti tradicinę nuomonę, kad abu beasmenių sakinių tipai sintaksės požiūriu sudaro tam tikrą struktūrinę grupę. Kita vertus, galimybė (ar negalimybė) pavartoti pusdalyvį svarbi sakinių su išreikštu veiksnio vardininku interpretacijai, tačiau maža ką tesako apie sakinių su neišreikštu veiksniu struktūrą, kuri, kaip rodo šiame straipsnyje atlikta analizė, yra gana įvairi.

Kaip matyti, tradicinis *beasmenio sakinio* terminas nevienareikšmis. Jo būtų galima atsisakyti, tačiau ir kiti terminai, pavyzdžiui, *beveiksmis sakinys* (plg. *subjectless sentence*, *subjektloser Satz*, *bespodležaščnoe predloženie* ir pan.), iš esmės nėra geresni, nes ir jie nėra vienareikšmiai (*veiksnių sąvoka* taip pat yra daugiaprasmė). Pagal santykį su veiksmažodžio asmens kategorija beasmeniais sakiniiais labiausiai tiktų laikyti 7.5 skirsnyje aptartus sakinius, kuriuos sudaro veiksnio vardininko pozicijos neatveriantys veiksmažodžiai. Šie sakiniai yra tikrieji beasmeniai ta prasme, kad asmens opozicijos juose visiškai neutralizuojamos, o veiksmažodžių 3-iojo asmens formos vartojamos kaip nežymėtos (*default*). Dėl šių priežasčių atrodo prasminga beasmenio sakinio sąvoką susiaurinti ir beasmeniais vadinti tik pastarojo tipo sakinius. Sintaksiniu požiūriu šio sprendimo privalumas yra tas, kad beasmenio sakinio samprata griežtai siejama su veiksmažodžio sintaksiniu³⁷ valentingumu: beasmenis sakinys paremtas vardininko veiksnio prisijungti negalintiu veiksmažodžiu. Šis apibrėžimas, kaip matyti, nėra naujas, jis tik būtų nuosekliai ir neprieštaringai taikomas.

Sakinius be išreikšto veiksnio vardininko, aptartus 7.3 skirsnyje, taip pat būtų galima laikyti beasmeniais, tačiau jau kita pras-

³⁶ Apie bevardės giminės formų derinimą žr. Semėnienė (2003a, 2003b) ir ten nurodytą literatūrą.

³⁷ Beasmenio sakinio sampratą grįsti semantiniu valentingumu būtų įmanoma, bet tokia samprata skirtųsi ir nuo tradicinės, ir nuo čia siūlomos. Iš semantinio valentingumo (argumentų struktūros) perspektyvos žiūrint, nėra pagrindo sakinius *Man veikia tavo pagalba*, *Jam pagailo to vaiko* vadinti beasmeniais, nes juose realizuojamos tokios pat argumentų struktūros, kaip ir sakiniuose *Esu reikalingas tavo pagalba*, *Jis gailėjosi to vaiko*. Tradicinių gramatikų apibrėžimuose painiojami su semantiniu ir sintaksiniu valentingumu susiję kriterijai. Tai neišvengiamai sukelia prieštaravimų.

me, beasmeniškumą suvokiant kaip laipsniuojamą savybę. Šia prasme sakinys *Šunys loja* taip pat yra šiek tiek beasmenis, nes veiksmožodžio *loti* asmens formų paradigma yra nepilna (formos *loju, loji* nėra įprastos); o sakinio *Sniegas sninga* beasmeniškumo laipsnis būtų didesnis: jo 1-ojo ir 2-ojo asmens formos sunkiau įsivaizduojamos. Tačiau toks beasmeniškumas dar neperžengia veiksmožodžio 3-iojo asmens reikšmės apibrėžimo ribų: asmens kategorija tokiais atvejais nėra visiškai neutralizuojama. Beasmeniškumą apibrėžiant griežčiau – kaip visišką asmens kategorijos neutralizavimą – sakinio *Šiandien sninga* beasmeniu laikyti negalima.

Susiaurinus beasmenio sakinio sampratą galima dabar patikslinti „beasmenės vartosenos“ apibrėžimą. Beasmeniškai vartojamu laikytinas veiksmožodis, kurio atveriamą veiksnio vardininko poziciją užima neiginio arba neapibrėžto kiekio kilmininkas. Pavyzdžiui, sakinyje *Jono nėra namie* beasmeniškai vartojamas veiksmožodis *būti* (plg. *Jonas yra namie*). Šiuo atveju „beasmenės vartosenos“ terminas yra pagrįstas, nes tokiai beasmeniškai vartosenai pateisinti nereikia apibrėžti atskiros veiksmožodžio reikšmės: vardininko pakeitimą kilmininku, taigi ir sakinio beasmeniškumą, lemia morfosintaksinė taisyklė.

Žinoma, kiekvienas terminas yra sutartinis, ir čia siūlomo beasmenių sakinių sampratos susiaurinimo būtų galima ir atsisakyti. Tačiau tada reikėtų pakeisti ir beasmenio sakinio apibrėžimus. Jų nebūtų galima sieti su veiksmožodžio beasmeniškumu (teigti, kad veiksmožodis *snigti* neskiria asmens kategorijos, tėra sąlyginė tiesa, o teigti, kad jos neskiria (5) ir (7) sakiniuose pavartoti veiksmožodžiai *kratyti, mėtyti*, – akivaizdi netiesa). Be to, jų nebūtų galima sieti su sintaksiniu veiksmožodžių valentingumu. Išlaikius ligšiolinę sampratą beasmeniais faktiškai būtų galima laikyti visus tuos sakinius, kuriuose vardininko veiksnys nėra išreikštas; tokiu atveju ir sakinius su „numanomu veiksmu“ reikėtų laikyti beasmeniais.